

**КРИТЕРІЙ «РОЗУМНОГО ОЧІКУВАННЯ
КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ» ЯК ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ
ПРИВАТНОСТІ ОСОБИ ПІД ЧАС ОБШУКУ**

Страшок Анна Анатоліївна

*доктор філософії в галузі права, доцент кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права*

*Донецький національний університет імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна*

Буравська Аліна Андріївна

студентка I курсу магістратури юридичного факультету

*Донецький національний університет імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна*

Обшук є ефективною слідчою розшуковою дією, яка дозволяє отримати докази, що мають вагоме значення для справи. Вважається, що висока результативність обшуку забезпечується можливістю доступу до житла чи іншого володіння особи, а отже й втручанням у приватне життя особи.

Зважаючи на обмеження прав осіб під час проведення обшуку, ст. 233 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [1] передбачає, що ніхто не має права проникнути до житла чи іншого володіння особи з будь-якою метою, інакше як лише за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді. Дана гарантія в тому числі закріплена у ст. 30 Конституції України, ст. 13 КПК України, ст. 8 Європейської конвенції з прав людини та інших нормативно-правових актах.

Не важко помітити, що ст. 233 КПК України обмежує коло об'єктів права власності, для проникнення до яких потрібна ухвала слідчого судді, лише житлом чи іншим володінням особи, що мають чітко окреслені межі. Так, відповідно до ч. 2 ст. 233 КПК України під житлом особи розуміється будь-яке приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини такого приміщення. Не є житлом приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені за законом. Під іншим володінням особи розуміються транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового, службового,

господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які знаходяться у володінні особи.

Буквальне тлумачення вищезазначеної статті свідчить про те, що законодавством не встановлено гарантій для захисту приватності осіб під час обшуку у інших приміщеннях, які не охоплюються поняттями житло чи інше володіння особи. Це твердження знаходить своє відображення й у судовій практиці. Так, у Вироці Вищого антикорупційного суду міста Києва від 27 березня 2023 року, зазначається, що територія суду не має правового режиму житла, передбаченого ст. 233 КПК України, у зв'язку з чим проведення обшуку на його території не потребує дозволу власника чи ухвали слідчого судді. Дана теза була аргументована тим, що територія суду є публічно доступним місцем: вхід та вихід на територію якого не потребує згоди власника чи ухвали слідчого судді, у робочий час. Отож, така ознака як публічна доступність/недоступність місця дозволяє відокремити приміщення, на які поширюється правовий режим, передбачений ст. 233 КПК України (житло чи інше володіння особи) від інших [2].

У свою чергу, Верховий Суд у Постанові від 17 січня 2023 року при розгляді справи № 648/1543/15-к зазначив, що «службовий кабінет сам по собі не може вважатися житлом або іншим володінням, він надається для виконання службових обов'язків і доступ до нього визначається регулюванням, яке ґрунтується на міркуваннях, не пов'язаних із захистом приватності осіб, яким таке службове приміщення надане, у зв'язку з чим для його обшуку не потрібна ухвала слідчого судді». Поряд з цим Верховний Суд зазначає, що «за певних обставин гарантії недоторканості житла або іншого володіння можуть поширюватися і на службові приміщення, що визначається за допомогою критерію «розумного очікування конфіденційності» [3].

Даний критерій сформовано Європейським судом з прав людини (далі – ЄСПЛ) під час розгляду справи «Пеев проти Болгарії», де заявник скаржився на порушення ст. 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя), 10 (свобода вираження поглядів) та 13 (право на ефективний засіб правового захисту) Європейської конвенції прав людини, у результаті обшуку його службового кабінету, де він зберігав й особисті речі (ліки, фотографії, особисті документи, нотатки). Варто зауважити, що деякі особисті речі, включаючи заяву про звільнення, були вилучені під час обшуку. За результатами розгляду справи ЄСПЛ визнав порушення вищезазначених статей та зазначив, що заявник мав «розумні очікування конфіденційності» якщо не до усього службового кабінету, то до столу та шаф. Так, критерій «розумного очікування конфіденційності» передбачає,

що «якщо обставини справи свідчать про те, що особа має підстави розумно очікувати на приватність при використанні приміщення або будь-яких елементів приміщення, то на приміщення або відповідну його частину поширюються гарантії від втручання у приватне життя» [4].

Аналізуючи матеріали вищезгаданої справи № 648/1543/15-к, Верховний Суд дійшов висновку про відсутність у слідчого розумних очікувань конфіденційності, зважаючи на наступне: обшук проводився у службовому кабінеті слідчого, який був наданий йому для виконання службових обов'язків; обшук не поширився на будь-який елемент кабінету, де могли зберігатися особисті речі чи документи слідчого. Крім того, матеріали справи не свідчать про наявність у слідчого обставин, які надавали йому можливість розумно розраховувати на наступне: 1) самостійне вирішення питань про надання доступу до такого приміщення; 2) використання кабінету для приватного життя; 3) збереження конфіденційності в межах такого приміщення [3]. В той же час останнє дозволяє зробити наступний висновок: якщо у особи наявні обставини розумно розраховувати на такі права щодо приміщення або певної його частини, то на нього поширюються гарантії недоторканості житла або іншого володіння особи.

Схожі висновки були надані у Вироці Суворовського районного суду міста Одеси від 30 травня 2023 року, яким відхилено доводи сторони захисту щодо недопустимості обшуку службового кабінету в приміщенні податкової інспекції за відсутності ухвали слідчого судді, на підставі аналогічних підстав, що викладені у аналізованій вище Постанові Верховного Суду [5]. А також у Постанові Верховного Суду від 14 вересня 2023 року у справі № 521/18533/15-к, якою докази за результатами обшуку службового кабінету начальника юридичного відділу Малиновської районної адміністрації Одеської міської ради, проведеного без ухвали слідчого судді, визнано допустимими. Підставою для такого рішення стало наступне: на службовий кабінет не поширюються гарантії від втручання в приватне життя, передбачені Конституцією України та вказаними нормами КПК України, отже проведення в ньому слідчої дії не вимагало дозволу суду [6].

Отож, вищезазначений аналіз дозволяє зробити наступні висновки:

– під критерієм «розумного очікування конфіденційності» варто розуміти процесуальну гарантію захисту приватності осіб, яка дозволяє поширювати на частину або все приміщення, яке використовується особою та не є її житлом чи іншим володінням, гарантії, передбачені ст. 233 КПК України, щодо необхідності отримання ухвали слідчого судді для здійснення обшуку, у випадку наявності обставин, які

свідчать про те, що особа має підстави розумно очікувати на приватність при використанні приміщення чи його частини;

– наявність розумного очікування конфіденційності у особи щодо частини або всього приміщення, яке вона використовує, визнається у зв'язку з наявністю у неї обставин, що дозволяються розумно розраховувати на самостійне вирішення питань про надання доступу до такого приміщення; використання приміщення для приватного життя; збереження конфіденційності в межах такого приміщення;

– докази, отримані за результатами обшуку службового кабінету, або ж іншого приміщення, яке не охоплюється поняттями житло чи інше володіння особи, проведеного без ухвали слідчого судді, можуть бути визнані недопустимими, якщо слідча дія пошириться на елемент приміщення, де містяться особисті речі особи.

Вважається за доцільне внести зміни до ст. 233 КПК України, а саме доповнити частиною 4 наступного змісту: «4. Проникнення до інших приміщень, які не є житлом чи іншим володінням особи, не потребує отримання ухвали слідчого судді, крім випадків наявності обставин, які свідчать про те, що особа має підстави розумно очікувати на приватність при використанні приміщення чи його частини». Такі зміни сприятимуть уникненню двоякого розуміння імперативної норми щодо необхідності отримання ухвали слідчого судді для проведення обшуку та законодавчо закріплять гарантії захисту приватності для осіб, які використовують такі приміщення.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Офіційний вісник України*. 2012 р. № 37. Ст. 11.

2. Вирок Вищого антикорупційного суду міста Києва від 27 березня 2023 року. *Аналітично-правова система ZakonOnline*. URL: <http://surl.li/ntirz> (дата звернення: 02.12.2023).

3. Постанова Верховного Суду від 17 січня 2023 року у справі № 648/1543/15-к. *Аналітично-правова система ZakonOnline*. URL: <http://surl.li/ntipr> (дата звернення: 02.12.2023).

4. *Peev v. Bulgaria*, no. 64209/01, §§ 37–40, 26 July 2007.

5. Вирок Суворовського районного суду міста Одеси від 30 травня 2023 року у справі № 523/2407/17. *Аналітично-правова система ZakonOnline*. URL: <http://surl.li/ntiqu> (дата звернення: 02.12.2023).

6. Постанова Верховного Суду від 14 вересня 2023 року у справі № 521/18533/15-к. *Аналітично-правова система ZakonOnline*. URL: <http://surl.li/ntirh> (дата звернення: 02.12.2023).